

A POLITIKAI BOLDOGSÁG-RENDSZEREK

AZ EMBERISÉG NAGY POLITIKAI HIEDELMEI mindig a földi boldogság ígéréssel kecsegtetik hívóik tömegét. Minden nagy politikai hiedelem azt ígéri, hogy tökéletesen meg fogja változtatni a mostoha, vagy megromlott politikai, társadalmi, gazdasági és kulturális életet és helyette olyant honosít meg, amely a hívók egész földi vágykép-tömegét kielégíti. Ha a hiedelem nem ígérne ilyen nagyot, ilyen sokat, *nem volna érdemes követni és érte életemket feláldozni*. Amint a vallás teljes boldogságot ígér az arra érdemeknek a túlvilágon, a politikai hiedelem hasonlóképpen boldogságot ígér a földre, arra az esetre, ha majd ideái be fognak teljesülni. A tömegben állandóan él a boldogság vágya, ami a jobb jövő képével azonos. Ez a »jobb jövő« mindig valami homályosan elgondolt terv, ami a politikai irányzatok programjában néha dogmákba szedetik, néha meg enélkül is mint érzelmi meggyőződés él a hívók lelkében. A néptömegek mindig valamely boldogságképzet után futnak, mikor egy politikai hiedelem ígérteiben küzdenek. A politikai hiedelmek valószínű boldogságrendszereket alkotnak, amelyek *pszichológiai valóságok*, mert a tömeg hisz bennük.

Amint minden vallásnak más a túlvilági boldogságról való elképzelése, úgy a politikai hiedelmek is más és más boldogságrendszereket hordoznak magukkal. A keresztény ember túlvilága egészen más, mint a buddhistáé, vagy a muzulmáné. Egyik az erkölcsi megigazulás, másik a létezésből való szabadulás, a harmadik a földi, érzéki örömeikkel egybekötött öröklét boldogságélményét hirdeti s a különbség oka nyilvánvalóan a hívók életérzésében keresendő. A földi boldogságrendszerek, azaz a politikai hiedelem boldogságképei is az életérzés produktumai. Valamely politikai hiedelem igazi irányzatát elsősorban abban lehet megtalálni, hogy az *milyen földi boldogságot* ígér hívei számára... A művelt ember nagyjában tisztában van azzal, hogy ezek a boldogságígéreték sohasem fognak beteljesedni, a hívó tömeg azonban majdnem mindig szívesen elhiszi azokat. A politikai boldogságrendszerek elsősorban a tömegben és a tömeg-emberben élnek és nem az egyénileg gondolkozókban, akik kritikára hajlamosak és disztingválni tudnak.

A politikai hiedelem boldogságígéréte nem minden időben él egyforma erővel a tömegek lelkében. A hiedelemhanyaglás első jele, hogy a hívók nem hisznek többé a végcélban, az ígért boldogságban. Ám a hiedelemkeletkezés korában s a forradalmakban és a háborúkban a boldogságrendszer képe olyan erős és lenyűgöző, hogy a hívek teljes megváltásukat remélik tőle, s érte minden áldozatra képesek. A hiedelem érzelmi része ilyenkor már teljes összhangban van az őt röpitő érzéssel. Nincs közöttük törés: a hiedelem ifjú- és férfikora ez, amely azonos a forradalom és az imperializmus állapotával. Ha ez nem volna így, akkor a francia forradalomban nem pusztultak volna el milliók egy beteljesíthetetlen eszme miatt; a forradalmárok nem mentek volna a barrikádokra, nem hitték volna, hogy győzel-

mük a teljes földi boldogság eljövételét jelenti; a proletariátus nem ragadott volna fegyvert, ha nem hitt volna a saját osztály-boldogságában; a népek sokkal nehezebben viselhetnének háborúkat, ha fiaik nem hinnének a nemzeti boldogságban. A hiedelemkeletkezés és a hiedelemkiteljesedés korában a hívók tömegében többé-kevésbé világosan mindig, vagy legalább is homályosan a teljes földi boldogság képe ragyog, — ezért és nem kisebb célért kelzdenek. Ha ez nem volna így, a politikai hiedelmek nem terjedhettek volna el a földön. Elterjedtségük csak azért vált lehetségessé, mert a *túlvilági boldogság tömeghite a fehér fajban megingott.*

A POLITIKAI BOLDOGSÁGRENDSZEREK KÖZÖS TULAJDONSÁGAI

MÍG A KÖZÉPKORBAN a politika *nem ígért külön boldogságot*, hanem csupán a kereszténység nagy és szent elveinek teljesülését, vagy helyesebb érvényesítését földi és földöntúli boldogság gyanánt, — a XVIII. század óta a politikai hiedelmek olyan földi boldogságot ígérnek, *amely öncélú, a vallással igen gyakran ellentétes*, vagy legalább is a vallási tanításokra nincs tekintettel. A politikaigérte földi boldogságrendszereknek érdekes közös tulajdonságai vannak. E jellegzetes tulajdonságok igen hasonlítanak az egyes vallások boldogságrendszereinek jellegzetességeihez, s ez azért van, mert a politikai hiedelem is emberi érzelmekből táplálkozik, a tudatalatti-ban székel, mert a politikai hiedelem — vallásszerű . . .

A politikai hiedelem mindenekelőtt állandóan azt hirdeti, hogy az embertömegek földi boldogsága *csak az ő uralmának eljövetele esetén* következhetik be. Míg a tudomány bizonyos eredmények elérését más és más eszközökkel, módszerekkel és tanrendszerekkel is elérhetőnek tartja, a vallásszerű lelki mozgalmak alapvető saját-sága, hogy magukat mind *egyedül üdvözítőnek érzik*. A politikai hiedelem föltétlenül azt szuggerálja híveinek, hogy csak vele és rajta keresztül lehet boldogulni. Minden más politikai hiedelem hazugság és aljasság műve, átlátszó érdekek szószólója, olyanszerű, mint a vallásban: a Sátán tevékenysége. Hívó kommunistának százszázalékos meggyőződése, hogy földi boldogság csak kommunizmus árán érhető el, hívó fasisztának, hogy fasiszmus által, hitleristának, hogy nemzetiszocializmussal, stb., stb. Azért említem csak az újabb politikai hiedelmeket, mert azok boldogságvágya ma a leg-erősebb; a polgári demokráciák hívei már nem olyan erősek a hiedelemben, hogy az ő boldogságvágyuk ma így kidomborodjék.

Emellett minden politikai hiedelem *heroizmust* követel híveitől a jövő boldogság elérése céljából. A ma élő nemzedéket *kiválasztottnak* tekinti, amelynek meg kell alapoznia a jövő boldogságát. Minden eddigi politikai korszak a »tévelygések« időszeke volt, az »idők teljessége« most jött el és ezt a mai nemzedéknek meg kell értenie. Ezért a politikai hiedelemért megfeszített erővel kell dolgozni. A hívőnek heroikussá kell válnia, mindenét fel kell áldoznia. Ez az áldozat, — a hiedelem szerint — majdnem mindig *az utolsó*, amelyet a tömegnek hoznia kell. A francia forradalom harcosai

szentül meg voltak győződve, hogy ha leverik az európai királyságokat s az arisztokráciát, ha kiragadják a hatalmat az egyház és a papság kezéből, ha megvalósítják az egyenlőség-testvériség-szabadság ideáját — többé sohasem kell a népeknek háborúzniok. A heroikus helytállást mint legnagyobb, de utolsó áldozatot követelték híveiktől. Ugyanez az érzelem vonult végig a marxizmus egész, közel százszázadékos küzdelmén. Ha a munkásság heroikusan összetart és legyűri a kizsákmányolókat, ha felállítja az osztály-nélküli társadalmat és megvalósítja a szociális termelést, soha többé nem lesz háború és forradalom, nem lesz többé szükség heroizmusra sem. »Ez a harc lesz a végső« — hirdeti a kommunisták internacionálé dala. A nemzeti szabadságharcok ugyancsak azt szuggerálták minden időben, hogy csupán az elnyomó idegen királyt, vagy idegen nemzetet kell egyetlen utolsó erőfeszítéssel legyőzni és akkor többé hasonló bajok sohasem lesznek. Mindegyik politikai hiedelem utolsó erőfeszítést követel, de amíg a cél eléretik, addig — korlátlan alárendelést, áldozatot és heroizmust. Az emberi élet minden egyéb szempontját semmibe veszik ilyenkor. A boldogságot csak heroizmussal lehet elérni, — ugyanúgy, mint a vallásban erkölcsi és hitbeli megigazulással.

A földi boldogságot azonban sohasem ígérik mindenki, hanem minden esetben csak a kiválasztottak számára, — jutalom gyanánt. A politikai hiedelmek minden boldogságrendszere: *kizáró jellegű*. A vallásos hiedelem azt tanítja, hogy csak a hívő üdvözülhet. Aki nem hisz, az nem kapja meg a túlvilági boldogságot. A politikai hiedelem ezt a tételt nem tudja ilyen szigorúan megfogalmazni, de mégis hasonlókat terjeszt. Aki nem küzd együtt a politikai hiedelem híveivel, az részint nem érvényesülhet a jövőben, részint, mint ellenséget elpusztítják, deportálják, vagy ellenőrzés alá helyezik. Aki nem hisz, az kénytelen feladni a győzelem esetén eddigi életmódját, elnyomottá válik és megtűrik esetleg a jövő boldog korszakban, de csak másodrangú polgár lehet. A politikai hiedelem erősségétől függ, hogy a nem-hívókat, a hitetleneket hogyan szemléli. Némelyik korszakban kiirtással fenyegeti őket, máskor rabszolgasorsot ígér nekik, de mindig büntet valami módon. A jövő boldogság állapotát csak a hívők élvezhetik, a többiek — valamilyen úton-módon — elesnek annak áldásaitól: ez a minimális büntetésük.

A politikai hiedelem a jövő boldogságot általában nem saját-magunk, hanem — *a gyermekeink számára ígéri*. Mi magunk már nem érzük meg eszméink teljes diadalát (Kánaán földje...), de gyermekeink már boldogabb korszakban fognak élni, ha kellő erővel küzdünk értük. A politikai hiedelmek rendkívüli elterjedése okozta, hogy a XIX. század óta az európai társadalmak embere egyre inkább úgy érzi, hogy — a gyermekeiért él. Ma szinte természetesen tartjuk ezt az életérzést, pedig ez a multban *jórészt ismeretlen volt*. A középkorban, de még a XVIII. században is a gyermeket mint a családnak adott isteni, vagy természeti adományt tekintették, de nem látták benne a jövő megtestesítőjét és nem tervezgették, hogy a gyermekeket egy *új világ* számára neveljék. Az emberiség nem akart haladni a gyermekeiben, mert a társadal-

mon a vallásos hiedelem uralkodott, az teljesen betöltötte a lelkeket és *nem akart mai rendszerű élet-változást*. Nem volt ambíció, hogy a gyermek más világot találjon maga körül, ha megnő, mint a szülői. A gyermekek jövődő boldogságáért izzó hit a fehér fajtán kívül *másutt sehol sem él*. A fehér faj világában is ismeretlen volt a politikai és civilizációs hiedelmek felülkerekedéséig.

AZ EGYÉNI BOLDOGSÁG RENDSZERE

AZ ELSŐ ÚJKORI POLITIKAI BOLDOGSÁG-RENDSZERT a francia forradalom és liberalizmus hozta a földre. E nagy hiedelem úgy ígérte a boldogságot, hogy az az egyéni vágyak és lehetőségek teljes kiélésének kora lesz, az individuum érvényesülésének nagy és dicső korszaka. A boldogságot az fogja jelenteni, hogy az emberek életében a természeti erkölcs és a természet-jog uralkodik. Mindenki szabad lesz, mindenki mindenkivel egyenlő lesz, minden ember testvére lesz a másiknak. Az állam a legkevesebb beleszólást sem engedi meg magának az egyén életébe. A gazdálkodás korlátai ledőlnek. Mindenki azt a vallást, azt a meggyőződést, azt a politikát követi, amit akar. Mindenki szabadon hirdetheti elveit és meggyőződését. Senki sem függ senkitől. A szabad verseny dönti el az egyén sorsát. Az erősebb, az okosabb, a nemesebb és az erkölcsösebb győz. Az emberiség megszabadul a nagy kényszerektől, szabadon alkothat és, ha ezek a körülmények beteljesednek, a társadalom és az emberiség életét semmi veszély sem fenyegeti többé.

Ez a hiedelem százötven évig uralkodott a fehér fajban. Azóta sokhelyütt összedőlt, de másutt bizonyos módosulásokkal ma is uralkodónak lehet tekinteni. Az egyéni boldogság rendszerét nyilvánvalóan hatalmas, akkoriban új életérzés fejlesztette ki. A hiedelem ideái elpusztultak azóta, azonban az életérzés bizonyos fokig ma is él minden európai emberben.

Ha az értelmi ideát nézzük: nyilvánvaló, hogy a testvériség csupán jelszó, de nem realizálható valóság. Szabadság nincs, mert az is kétséges, hogy az akarat szabad-e, nem beszélve arról, hogy az életkörülmények annak gyakorlását egyébként lehetővé teszik-e, vagy sem. Rousseau a természet ölen, az emberi társadalomtól távol, minden káros behatástól mentesen akarta felnevelni Emilt; Lubbock viszont kimutatta, hogy az őserdőben kóborló vadember sem szabad, mert rabja saját babonáinak, a természetnek és száz és ezer különböző életkörülménynek. A demokrácia kisebb-nagyobb filozófusai a legújabb korban az egyenlőséget számtalanszor bonckés alá vették és megállapították: a politikai egyenlőség még nem jelent gazdaságit, a gazdasági nem jelent politikait, mindkettő együtt nem jelent társadalmi, valamennyien együtt nem jelentenek életegyenlőséget. Egyenlőség csak egy volna: az életlehetőségek egyenlősége, ez viszont ellentétben áll a természet parancsával, amely különbözőknek teremtett bennünket. Amint látjuk, az egyéni boldogság rendszere — elérhetetlen vágyképet takar.

A hiedelem értelmileg sokhelyütt megdőlt, másutt nyilvánvaló megújulásokra, reformációkra szorul. De érzelmileg (és ez a fon-

tos!) sok tekintetben ma is él. Az angolszász államokban virágnak leginkább, a polgári demokrácia életformájában, de ma már nem erős és fiatal, hanem régi, elöregedett, átalakulóban lévő hiedelem.

A KOLLEKTÍV BOLDOGSÁG RENDSZERE

A XIX. SZÁZAD VÉGÉN alakult ki egy új társadalmi réteg élet-érzéséből a kollektív boldogság rendszere. A munkásosztály szülte, amely ebben a században terelődött össze a gyárakba, közös műhelyekbe, azonos munkarendszerek, életviszonyok, fizetési és bérproblémák, azonos életmód, vágyak és ambíciók karámjába. Ez az osztály a boldogságot, a jobb jövőt az emberi kollektivitás, az együttműködés kiépítésétől remélte. Ezért az anarchista Kropotkin ugyanazt az életérzést árasztotta, mint Marx, Engels, vagy Kautsky, noha az ideában nagy volt a különbség köztük. Kollektív boldogság-rendszere van az új nacionalizmusnak is, amelyet pedig ideában egy világ választ el a marxizmustól. A kollektív boldogság rendszere mintha egy nagy ösztönváltozásra volna visszavezethető; az előbbi boldogságrendszer koráival szemben — az ember egyszerűen másként érez egy korszakban, mint az azelőttiben. Mindent fel kell áldoznunk a közért, mindent kollektív módon kell kiharcolnunk; le kell törnünk a társadalom régi válaszfalait, egyesítenünk kell az osztályokat s a nagy átlagok uralmát kell megvalósítanunk; az egyén semmit sem számít, csak a közösség; a közösség boldogsága pedig úgy érhető el, ha azonos életmódra kényszerítjük, ha ledöntjük a különbségeket, ha mindenkit egy átlagszínvonalra kényszerítünk a lehetőségek területén.

A kollektív boldogság rendszere politikailag teljesen ellentétes csoportokban is egyformán él, éppúgy, mint az egyéni boldogság rendszere is hasonlóképpen virágnak a polgárság különböző pártjaiban, amelyek pedig egymás leigázására törtek. Se az individualizmus, se a kollektívizmus nem fed teljesen egyetlen politikai irányzatot sem — a két különböző boldogságrendszer tudatalatti élet-érzéskülönbségen nyugszik. A kollektív boldogságrendszer ugyanolyan szervi bajban szenved értelmileg, mint az egyéni. A kollektívumba való beleolvadás: egyszerűen nem jelent boldogságot. A természet ellene van az egyenlőségnek, viszont útját állja a nagymértékű különbözőedésnek is. Az egyéni boldogság rendszere a polgár életérzésén, a kollektív a szervezett munkásén és a militarizált osztályokén nyugszik. Ideájuk egyformán esendő, de mindkettő jelenléte pszichológiai tény, mert nagy tömegek érzelmeiben gyökeresedik.

A NEMZETI BOLDOGSÁG RENDSZERE

AMINT A NAPOLEONI HÁBORÚKKAL kifejlődik a nemzeti elv és vele együtt a nacionalizmus, úgy lép föl a politikai hiedelmek kísérője gyanánt a nemzeti boldogság rendszerének vágyképe. Az embernek elsősorban az a küldetése, feladata és életcélja, hogy saját nemzeti életközösségének jövő boldogságáért küzdjön. List Frigyes az emberi gazdálkodást a nemzeti eszme szolgálatára utasítja

Smith Ádámmal és követőivel szemben, a liberalizmus legnagyobb államfértiai pedig emberöltőkön keresztül azért küzdenek, hogy nemzetük önálló, független, minden más kollektívumtól szabad legyen és a gazdasági javakból, a világkereskedelemből és a politikai hatalomból minél nagyobb részt szerezzék meg magának. A nemzeti boldogság rendszeréből az imperializmus, a gyarmatosítás, a nem-fehér népek leigázásának ténye keletkezett. Szörnyű igazságtalanságok történnék miatta, vele és általa. A hívők mégis tökéletesen meg vannak győződve arról, hogy igaz úton járnak, mert az egyetlen boldogság, amit elérhetünk s amit gyermekeinknek biztosíthatunk: csak nemzetünk nagyságában rejtőzhetik. A boldogságrendszer velejárója, hogy minden benne hívő nép önálló nemzet akar lenni. Fő életérzése: a másiktól való függetlenség és ugyanakkor a mások függővé tévése saját személyiségének kiteljesítése által. Minden jog és életlehetőség felkutatása, kiaknázása és felhasználása sajátmagunk számára, de hasonló jogok és lehetőségek gyakori megtagadása másoktól.

A nacionalizmus tobzódásának mai korszakában a legtöbb nép a nemzeti boldogság rendszerének ígézetében él. Nem veszi tudomásul, hogy a nacionalizmus elfajulása csak szerencsétlenségek sorozatát hozhatja a földre. E boldogságrendszer hívei azt hiszik, hogy lehetséges *elszigetelt, csak egy nemzet körére kiterjedő boldogság* és csak a legújabb időkben kezdik súlyos és véres csalódások árán látni, hogy a legyőzöttek válságai felborítják a leggazdagabb és leghatalmasabb országok életét is és általános világválsággá lesznek. A hiedelem azonban nem azért alapszik elsősorban érzelmeken, hogy az értelmi elemek kidomborításával sok javulást tudjunk elérni bennük. Egy országnak hiába vannak szórványosan nagy szellemei, nacionalizmusának színvonalát nem ezek határozzák meg, hanem a nép, a tömeg, illetve annak életérzése. Állami életüket most kezdő, fiatal népek kezében a nacionalizmus igen gyakran barbár, alantas érzelmű, s közönséges és irányíthatatlan ösztönök vezetik. Ezek a népek az önállóság birtokában és a nacionalizmus ígézetében a méltatlanságok sorozatát követik el az uralmuk alá került más nemzetiségűekkel és saját nacionalista ideájuk is primitív. Nyilvánvaló, hogy nem minden nép érett meg arra, hogy nacionalista lehessen. A fejletlen tömegek alacsony színvonalú nemzeti boldogságrendszere okozza az európai népek számos tragédiáját, a háborúban a rendkívüli kegyetlenségeket s az egyéb visszataszító jelenségeket.

A nacionalizmus boldogságrendszerének a jövőben oda kell érnie, hogy mindenütt egy fejlődöttebb, általános európai életérzés jellemezze. Ennek az új életérzésnek az eljövételét azonban — sajnos — nem lehet sikerrel sürgetni, az csak e természetes fejlődés következtében bontakozhatik ki.

AZ OSZTALYBOLDOGSÁG RENDSZERE

A POLITIKÁBAN NINCS OLYAN BOLDOGSÁG-RENDSZER, amely ne volna kizáró jellegű. A forradalmi irányzatok mindig azt hirdetik ugyan, hogy az egész emberiséget meg akarják váltani és bol-

doggá akarják tenni, a valóságban azonban mindig csak egy zárt közösség számára építenek boldogságrendszert. Az úgynevezett »nemzetköziség«, amely a különböző internacionálékban teljesedett ki, ugyancsak nem a világ összes népeire és nemzeteire kiterjedő boldogság-idea, hanem csak minden nép és nemzet *egy-egy osztályainak* szánt boldogságrendszer. A marxizmus nem ismeri el a nemzeti kollektívum mindenekfelettlenségét, sőt annak elpusztításáért küzd. Ugyanakkor a nemzet helyett egy más embercsoportot tart az egész földön boldogítandónak: a munkásságot, a proletariátust. Ez a hiedelem abból a primitív életérzésből keletkezett, hogy a proletariátus sorsa a földön majdnem mindenütt »egyforma« és ugyanakkor a világ gazdasági vezetőié, a kapitalistáké is az. A hiedelem ennél fogva a kizsákmányolás elleni küzdelemben kulminál, boldogságrendszere pedig a »kizsákmányoltak« számára hirdet új világot és jobb jövődőt. A termelőeszközök kisajátítása, a tőkének köztulajdonba vétele, a mindenkire egyformán kiterjedő munkarendszer és a szociáldemokrácia és a kommunizmus minden elve a munkásosztály boldogságát tárja a hívő elé, mert az egész életet a kétkézi munkás életérzésén keresztül szemléli.

A boldogság-ideál ebben a hiedelemben az, hogy a munkás legyen a társadalom vezető és uralkodó rétege, és az ő életszínvonala úgy javuljon meg, hogy ez az osztály egyre nagyobb szociális biztonságban, egyre kevesebbet legyen kénytelen dolgozni, egyre nagyobb bérfizetés ellenében. A marxizmus tanai bármily tudományosak és komplikáltak lehetnek, — *a hívők tömegében ilyen egyszerű formában élnek.* Az egész boldogságrendszer kifejezetten egy osztály életvágaihoz van szabva, főleg az élet materiális oldalát tartja szem előtt és a munkás, a béren, a szociális biztonságon és a civilizációs javakon kívül más boldogságeszmét úgyszólván nem is ismer. Vágya az, hogy egy kisebbség (az ipari proletariátus) életszínvonalára kényszerítse az egész társadalmat. Főlemelje azokat, akik még e szintvonalat nem érték el, viszont leszorítsa azokat, akik azt már meghaladták, mert hisz ezt »igazságtalanul«, kizsákmányolással érték el. Idealistáik és szellemi vezérek a boldogságeszme szolgálatában hiába hirdetnek magasztos emberi elveket, az őket követő tömeg életérzése mindig elsősorban az önzés érzéskörével van áthatva, ami forradalmi mozgalmakban nyilatkozik meg rendkívüli erővel. A munkást a társadalom nyugdíjasává akarják tenni. Az élet minden jelenségében a munkaadó és a munkás viszonyát fedezik fel, holott az emberiség *korántsem e két rétegből áll.* Minden más társadalmi osztályt magukba akarnak olvasztani, vagy forradalmaik alkalmával a felsőbbeket kiirtani. Boldogságrendszerük tehát éppoly szűk horizontú, önző és még alacsony színvonalú, mint a legkisebb nemzet sovíniszta nacionalizmusa.

A FAJI BOLDOGSÁG RENDSZERE

EMBERÖLTÖNK ALATT terjedt el Európában a faji boldogság hiedelme. Ezt az irányzatot éppúgy pszichológiai valóságnak kell elfogadni, mint a többit és ebben a tekintetben teljesen lényegtelen,

hogy tudományos szempontból vannak-e tiszta emberfajok, vagy nincsenek. A tömeg nem tudományos tételeket és igazságokat, hanem hiedelmet követ s a tudomány hiába cáfolja meg a hiedelem uralkodó ideáját: amíg az európai népek, vagy azok közül egyesek hisznek benne, addig faji gondolat *van*, függetlenül attól, hogy vannak-e és öntudatos embercsoportoknak tekinthetők-e a fajok. A tudomány átlagos érvényű megállapítása szerint emberfajok, vagy fajták viszonylagosan föltétlenül vannak, de azok pontos köre meghatározhatatlan és az egyazon fajtához tartozókat semmiféle tudatos, közös életérzés nem kapcsolja össze. Az európai nemzetek mind különböző fajtákból álló képződmények, minden más nemzetben és népben ugyancsak különféle és a másikkal rokon, vagy azonos fajták embertömegei rejtőzködnek, de *az egyfajtabelieknek semmi közös érzésük, gondolatuk, akaratuk és elhatározásuk nincsen*. Európának »emberfajtákra« való felosztása a tökéletes anarchiát jelentené földrészünkön.

A tömegek mégis hisznek a faji gondolatban. A tudományos cáfolatokkal nem törődnek és maguknak a természettudománnyal teljesen ellentétes ideát alakítanak ki, amelynek igézetében nagyjában és egészében azt hirdetik, hogy *az azonos népiséghez való tartozás azonos fajiságot jelent*. Ugyanakkor misztikus fajelméletekben hisznek. Hiszik, hogy az egyfajtájúak vérközössége a legnagyobb emberi kollektívum. Hiszik, hogy egyedül ez adja és szüli a kultúrát, az erkölcsöt, a világfelfogást, a »világnézetet«. Hiszik, hogy ennél fogva a legnagyobb emberi feladat a fajt tisztán tartani, sőt azt határozott irányban fejleszteni, a más fajtájúakat pedig a vérközösségből és a társadalmi együttélésből kizárni. Ennek a hiedelemnek a gyakorlati lehetőségei igen csekélyek. Az átlagos fajtától nagyon különböző elemeket (mint például a zsidókat és a négerket stb.) az embercsoport közösségéből sikeresen ki lehet zárni, de a tőlük kevésbé különbözőket nem. A társadalom tagjait nem lehet arra se rákényszeríteni, hogy az előírt fajideál szempontjainak figyelembevételével házasodjanak és hozzanak gyermekeket a világra. A közösség egészségügyi és szociális helyzetét emelni és javítani lehet, de ezt nem lehet csak az egyfajtájúakra korlátozni s a többi fajtát ebből a tevékenységből kizárni.

A faji hiedelem értelmi részével rengeteg baj van, érzelmi része azonban mégis erős, úgyhogy az egy egész világrend megváltoztatására tett nagyarányú kísérletet. A faji boldogság rendszere a jobb jövő képe gyanánt azt rajzolja elénk, hogy, ha az európai emberfajták integrálódni fognak és az összes idegen elemeket kiközösítik magukból, ezzel a kérdéses csoportok éppúgy *megegészségesednek*, mint a beteg ember, ha megszabadul kórokozótól, vagy parazitáitól. És ezzel a folyamattal összes szociális, gazdasági és szellemi problémáink is megoldódnak. Az ember nem fogja többet kizsákmányolni a »saját fajtáját«, nem fogja megcsalni és becsapni a másik fajtestvért; az emberfajták belső bajaiktól megszabadulva nem fognak többé egymás ellen küzdeni, mert nem lesz, aki izgassa őket egymás ellen s így — egy utolsó küzdelem árán — gyermekeink számára a teljes boldogság kora érkezik el.

A POLITIKAI HIEDELMEK A JÖVŐBEN IS HASONLÓ BOLDOGSÁGRENSZEREKET FOGNAK SZÜLNI

A MAI EURÓPÁBAN s a többi kontinensen nemcsak ezek a boldogságrendszerek élnek, hanem minden politikai hiedelemnek van egy-egy hasonló boldogságrendszere. Nem is lehet valamennyit felsorolni. Ezek a boldogságrendszerek minden politikai hiedelemnek szerves részei és *a tömegben erősebben élnek, mint a hiedelem magasszínvonalú ideái.* Az egyes boldogságrendszereket azért mutattam be egyszerűen, primitív módon, mert azok a hívők tömegében *ilyen* egyszerűen élnek. Nem komplikáltak, ellenben mindig fenségesek. Mindig a teljes jobb jövőt ígérnek és nyilvánvaló, hogy — ezt hiába teszik, mert az emberi boldogság egyikük megvalósulása esetén sem fog beköszönteni a földre.

Ennélfogva értelmileg mindegyik boldogságrendszer hazug, de érzelmileg egyik sem az. A hívők boldogságrendszer nélkül nem tudnának egyetlen politikai eszményt sem követni és a boldogságrendszerekben való hívésben semmi értelmi cáfolat nem zavarja őket, amíg az az életérzés él bennük, amely a politikai hiedelmet ilyen vagy olyan irányúvá fejlesztette. A néptömegek valószínűleg mindig ugyanabban hisznek és ugyanaz után a boldogság után vágnak, de azt egyetlen korszakban sem tudják kifejezni. Boldogságrendszereik ezért hurcolnak magukkal megvalósíthatatlan ideákat.

Az emberi életérzés változásait nem lehet megjósolni, kétségtelen azonban, hogy politikai hiedelmek mindig lesznek és azok a homo sapiens jelentős embertani elváltozásáig *mindig elsősorban érzelmeken és sokkal kevésbé az értelmén fognak alapulni.* A közös életsorsú embertömegek mindig nagyjában hasonló életérzést fognak árasztani és ezek mindig sajátos boldogságrendszereket fognak kialakítani. Minden politikai eszmét értelmileg tarthatatlan földi boldogságrendszerek fognak körüllegeni és a tömegben népszerűvé tenni, s egyetlen politikai irányzat sem terjedhet el a földön, amely a hívőnek nem ígér „teljes“ boldogságot. Amint a néger mennyországa más, mint a fehér emberé, amint a kutya nagy csontról álmodik, a kanárimadár pedig sok kendermagról, a délszigetek lakója kenguruként kíván élni halála után, az európai filozófus pedig az emberi ráció dicsőségének eljövételét várja a jövődőtől, — úgy minden embercsoport, amelyet valamely válság gyötör, amely egyforma kínokat szenved és egyforma megaláztatásokat él végig: sajátos boldogságrendszert fog kialakítani politikai téren, amíg politikával foglalkozik.

AZ EMBER TERMÉSZETES ÉLETÁLLAPOTA: AZ ALKOTÓ BOLDOGTALANSÁG

MIND AZ ÉGI, a túlvilági, mind a földi boldogságrendszereket a hívés ösztöne, az ebből keletkezett hit s az ideával párosult érzelem, a hiedelem teszi társadalmi és lélektani valóságokká. Ezek a hiedelmek és boldogságrendszerek vannak, mert a tömegek hisznek

bennük, mert a lelküket ezek az érzelmek igázzák le és az életben *ezek szerint cselekszenek*. A valóságban: emberi boldogság nincs a Földön. A boldogság: vágykép, amely után rohan az egyén és a tömeg, de ez a vágykép elérhetetlen, a természet bölcsessége következtében. A keresztény vallás a paradicsomból való kiűzetéssel művészién magyarázza az emberi boldogság lehetetlenülését. Ha az ember boldog volna, vagy boldog lehetne: a faj megállana a fejlődésben. További munkára, harcra, törtetésre nem volna szüksége. Az ember nem lehetne sem érzelmi, se értelmi lény a boldogság primitív és vegetatív állapotában.

Az ember természetes életállapota a földön: *az alkotó boldogtalanság*, vagyis az állandó kielégületlenség, amely úz, hajt az egyéni és társadalmi fejlődésben. A fehér faj embere úgyszólván teljesen ebben a természeti életállapotban él és hinnünk kell, hogy az emberi lét alaptörvényeit a földön e pillanatban a fehér faj testesíti meg. A tehetségek minden alkotása a boldogtalanság érzéséből származik. A boldog ember nem volna cselekvő, nem volna aktív, nem volna alkotó és nem volna fejlődésképes. A boldogság állapotában is állandóan félni kellene annak elvesztésétől. Így egyes ember, vagy egyes embercsoport nem is lehetne boldog, mert a boldogtalanok összeszövetkezének és ezt az életállapotot elrabolnák tőle, — csak az egész emberiség lehetne a természet akaratából boldog, mint ahogy nem az.

A politikai hiedelmek nemlétező és soha el nem érhető életállapotot tűznek az ember elé, hogy ezzel konkrét cselekvésre ingereljék. És a *hívés ösztöne* lehetővé teszi nekik, hogy ezt a céljukat elérjék. Hiába minden értelmi felvilágosítás abban a tekintetben, hogy az emberiség tömegeinek, vagy egyedeinek boldogságállapota a *faj létezése óta nem javult*, — az emberek mégis mindig hinni fognak ebben. Az életnek csak a színvonala javul, de benne az énünket érő jó és rossz hatások nagyjában mindig ugyanazok. Ennek tudatában minden emberi cselekvés fölöslegessé válna, mert általa minden mindegyggyé lesz — de a hívés ösztöne ezt az életérzést nem engedi az emberiségben kifejlődni. *Amint nincs pesszimista világmegváltás, úgy nincs más, mint optimista politikai hiedelem*. Pesszimista vallások vannak, de olyan nép, amely ezekben hisz, az életben és a politikában *nem lehet aktív*. A pesszimista vallás bizonyára szellemi létfokozat egy embercsoport életében, amely meg fog változni az idővel. A természet nem akarja, hogy ugyanabban a korban az egész emberiség aktív legyen. Száz- és százmilliókat az ösztönös passzivitás és a szemlélődés életérzésével tölt el, hogy ugyanakkor az emberiség másik része uralmába hajthassa a földet.

A politikai hiedelem keletkezésének korában a próféták, a vezető szellemek a *legoptimistábbak*, mert ők hisznek legerősebben a hiedelemben és az ahhoz kapcsolódó boldogságban. A hiedelem hanyatlásának korában a vezetők már legtöbbször pesszimisták és csak a hívő tömeg ragaszkodik a boldogság-rendszerhez. A pesszimista vezetők ebben a fejlődési szakban már nem a nagyobb hittel, hanem többnyire csak a kialakult, intézményesített, kipróbált *technikával* vezetnek.

VÁGY A HALADÁS ÉS AZ EMBERI MÉLTÓSÁG UTÁN

AZ EMBERISÉG aktív része állandóan elérhetetlen kimerák után fut, amikor politikai hiedelmekben hisz és magának földi boldogságrendszereket alkot. Ezekben a földi boldogságrendszerekben is van azonban egy nagy, alapvető és közös, egy állandó életérzésből fakadó örök mag. *Mindegyikben felcsillan a vágy az örök haladás és az emberi méltóság megközelítése, vagy elérése iránt.* Minden embercsoport, amely földi életében aktívvá válik, — tehát természeti környezetéből kitör, elszóródik a földön, társadalmat alkot s a többi csoportokkal mérkőzésbe kezd, — a haladás állandó vágyát hordozza magában. Ösztönös tevékenységévé lesz, hogy az életet rendező intézményeket folytonosan javítsa, megváltoztassa és új érzelmeket új ideákkal párosítson. Régi, bevált intézményeket minden ok nélkül megűn s mindíg az újak, a kipróbálatlanok iránt érez fogékonyságot.

Ugyanakkor párhuzamosan fejlődik ki életérzésében az emberi méltóság utáni vágy, amit senki se tud konkretizálni, senki se tud körülírni, de — mindenki érez. Negatívumokból inkább föl tudjuk mutatni a lényegét. Vágyunk arra, hogy ne alázhassanak meg, hogy ne lehessenek velünk szemben igazságtalanok, hogy életünkkel és sorsunkkal magunk rendelkezünk, hogy életünk irányát egyéni és közösségi szempontból magunk szabhassuk meg. Az evolúció életérzése mindig együtthalad az emberi méltóság elérésére irányuló vágygal. Míg mindnyájan egyforma boldogok, illetve boldogtalanok vagyunk, az élet jó és rossz hatásai nem egyszerre érnek bennünket s az egyén és az embercsoport ezért látja azt, hogy *más egyének és más embercsoportok jobban élnek, jobb sorsban vannak, boldogabbak, mint ők.* Az evolúció életérzése ekkor dörömbölni kezd bennünk és azt követeli tőlünk, hogy mi is érjük utól a mások jólétének állapotát. Aztán mikor mi kerülünk egyénileg, vagy társadalmi osztályunkkal jobb sorsba, a másik egyén és a másik csoport indul küzdelemre ellenünk, mert életállapotát igazságtalannak érzi és a miénket akarja magáévá tenni. Az élet eme jó és rossz hatásainak az egyénben és a tömegben való hullámjátéka hozza létre az egyének és a társadalmi osztályok, népek és nemzetek egymás elleni küzdelmeit és az örök emberi fejlődést.

A földi boldogságrendszerek jelenléte ugyancsak arra mutat, hogy a politikai hiedelem — *vallásszerű tünemény.* A boldogságrendszerekből nagy emberi intézmények születnek, közvetve a politikai hiedelem által, de a boldogság még időlegesen sem valósul meg. *Egy-egy nép életében a boldog korszakot mindig csak az utókor fedezte föl,* de sohasem a benne élő emberek. Soha egy nemzet, vagy társadalmi osztály sem állította magáról a múltban, hogy elérte a politikai, a földi boldogságot. Legfeljebb, ha valóban emelkedett életszínvonalat ért el, fölhagyott politikai hiedelmeivel, amivel azután megkezdődött — politikai hanyatlása is.

MAKKAI JÁNOS